

розшуковими справами та справами контрольного провадження оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України.

здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством України.

6. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ

Реалізація Концепції сприятиме підвищенню ефективності діяльності органів системи МВС України щодо протидії злочинності; зменшенню рівня криміналізації українського суспільства; підвищенню рівня безпеки людини, суспільства, держави; зміцненню соціально-економічної стабільності в державі; підвищенню рівня захищеності прав та інтересів громадян, суспільства та держави; зміцненню позитивного іміджу України у світі.

7. ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ, НЕОБХІДНІ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ

Фінансування заходів з реалізації Концепції

Користін О.Є.

*Ректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор*

Албул С.В.

*Перший проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

УДК 343.9

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ Ж.-Ф. ГЕЙРО ТА Ф. ТЮАЛЯ “ГЕОСТРАТЕГІЯ ЗЛОЧИННОСТІ”, ПЕРЕКЛАД, ЛІТЕРАТУРНЕ ТА ЮРИДИКО-ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ РЕДАГУВАННЯ ЯКОЇ ЗДІЙСНИВ ДОКТОР ЮРИДИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР КОРИСТІН О.Є.

Корнієнко М. В.

В Україні видана книжка французьких дослідників Жана-Франсуа Гейро та Франсуа Тюаля “Геостратегія злочинності”. Переклад, літературне та юридико-термінологічне редагування здійснив доктор юридичних наук, професор О.Є. Користін. Вихід книги здійснив видавничий дім “Скіф” за підтримкою французької асоціації “Club de Kiev”.

Автори підготували своє дослідження у формі діалогу між кримінологією та геополітикою, розмірковують про сучасну злочинність із урахуванням нових перспектив.

Ж.-Ф. Гейро стверджує, що злочин не існує сам по собі, рівно як і злочинець. Неспецифічний характер діяння визначає злочин. Кваліфікація злочину та злочинця - це лише наслідки “таврування” або “марнування”, які є відносними та суб’єктивними (с. 20). Радикальна кримінологія є процесом “соціальної реакції” на злочин: прийняття кримінального закону, функціонування засобів масової інформації і суспільства, “репресивних інстанцій” (поліція, правосуддя, в’язниці). Таким чином, кримінологія переходить від соціології злочинця до соціології держави та суспільства.

Ф. Тюаль пояснює, що геополітика починається з території та ідентичності. Водночас останнє покоління спостерігає тенденцію до глобалізації злочинності і географічного розмивання кордонів. Це розмивання кордонів, першим досвідом якого, починаючи з XIX століття, були еміграція сицилійської мафії або китайських тріад до США, не відміння необхідності геополітики, тому що їх місце в еволюції віднині - уся планета. А в любому злочині завжди є територіальна складова (с. 26).

Віднині злочинність спроможна трансформувати суспільства: їхню політичну діяльність, економічні і фінансові ризики, суспільні відносини взагалі.

Кримінальні питання більше не є тільки справами поліції, судів та розвідки. Це по-справжньому політична проблема.

Боротьба проти тероризму створила “ефект відволікаючої дії” історичного масштабу. Осліплені цією загрозою держави іноді нехтували повільним розвитком великих кримінальних організацій. Тероризм і організована злочинність мають сьогодні небезпечні збіги, що породжують гібридну сутність та об’єднують у собі сили обох цих світів.

Це твердження авторів ми бачимо на прикладі анексії Росією українського Криму та ескалацією війни на Донбасі. І в Криму, і на Донбасі російські політики та військові використовують криміналітет та злочинні організації.

Ж.-Ф. Гейро робить висновок, що злочинність захоплює держави. Ідея криміналізованої держави є сама по собі тривожною; це ті держави, які компрометують себе злочинністю, а іноді можуть ототожнювати себе з нею. Ідеться про “наркодержави”, “держави злочинників”, “мафіозні держави”, “держави-контрабандисти”, нарешті, про “клептократію”. Він пояснює, що “кримінальна держава” це та держава, яка підпадає під опіку ендегенних або екзогенних кримінальних сил (с. 110).

Великі кримінальні організації у своєму традиційному арсеналі діяльності залякування та корупції використовують додатково більш тонкий інструмент: суспільну легітимність. Завжди можливо нагадати селянам з Анд або афганським про те, що виробництво наркотиків є незаконним, торговцям неаполітанських вулиць про те, що перепродаж контрафакта є правопорушенням; але факт залишається фактом: в очах людей вони мають більш високу суспільну

легітимність, ніж чиновники, які їх засуджують. Населення в окремих випадках може більше довіряти ватажку банди, ніж представникам державних установ. У деяких країнах поліцейський або митник є більш пожадливими та небезпечними, ніж місцевий бос, інтереси якого достатньо зрозумілі населенню.

Геополітика злочинності відкрито розмірковує про “кримінальну владу”. Право оперує різними категоріями: банда, асоціація та ін. До того ж у деяких із цих кримінальних суб’єктів є влада, яка дозволяє створювати справжні “кримінальні армії”. Це мало місце в Мексиці у випадку з наркокартелями, які мобілізували біля 100000 чоловік і отримували допомогу представників воєнізованих підрозділів спецпризначення Zetas. Ще один приклад - сомалійські пірати. Міжнародні морські сили, які були відправлені в ті місця, не змогли утримати проблему, вони її тільки приглушили. Це справжні війни, які призводять іноді до такої ж кількості загиблих, як і традиційні.

Ф. Тюаль: “Сьогодні більшість асиметричних конфліктів низької інтенсивності заражені логікою великої злочинності. Це приводить до гібридних політико-кримінальних форм, до збігів між логікою політиків та хижаків (Африка, Латинська Америка)”. Він гадає, що війни, які передували ХХ століттю, мали кримінальну складову; фактично проходили у всіх хаотичних періодах, які характеризувалися розмитістю кордонів політики і криміналу (с. 125-126).

Автори розглядають питання злочинності в Європі. Розпад Югославії здетонував розчленування соціалістичної системи, створеної СРСР. Сьогодні в Європі чотири балканських держави (Чорногорія, Косово, Албанія, Болгарія), які заражені організованою злочинністю. Найбільш криміналізована сімсоттисячна Чорногорія, більше половини ВВП якої практично офіційно складається з доходів від кримінальних перевезень: сигарети, наркотики, торгівля людьми та інше (самі мешканці називають свою країну “Наркогорія”).

Наркотрафік - це те, що формує міжнародну злочинність. Геополітична перспектива вбачає три потоки наркотиків, які надходять до Європи: героїн - виходить з Центральної та Південно-Східної Африки, особливо з Афганістану, який просувається або з Півночі через Росію, або з Півдня через Туреччину та Балкани; індійська конопля - йде з Марокко і приходить через Іспанію; кокаїн - з Південної, Центральної Америки та Карибських островів через прогресуючі шляхи, прямо в європейські порти та аеропорти.

Дослідники аналізують італійську мафію (Каморра, Ндрагента, Коза Ностра, Сакра Корона Уніта). Економічна вага цих злочинних організацій оцінюється у 8 % ВВП з чистим прибутком від 70 до 80 мільярдів євро на рік. Приблизно 20 % економіки країни - це фактична “чорна” економіка, а ухилення від сплати податків позбавляє італійську казну 100 мільярдів євро на рік. Зрозуміло, чому Італія знаходиться на останніх місцях Transparency International, на 69 позиції у 2011 році між Ганою і Македонією. (До речі, Україна в цьому рейтингу за підсумками 2014 року займає 142 місце зі 175 країн).

Мексику характеризують як “наркодемократію”, наводять слова мексиканського президента Ф. Кальдерона на сесії ООН 22 вересня 2011 року: “Весь світ обурюється справедливо, тому що десятки, сотні і навіть тисячі людей умирають від авторитарних і репресивних режимів. Але мало хто знає, що злочинні

організації вбивають сьогодні більше, ніж диктатори”. Ця країна витримала потрійну війну: картелів між собою, держави проти картелів, картелів проти мексиканського суспільства. 48000 жертв з 2007 по 2011 рік, 10000 за цей же період безвісно зникли. На кордоні між Мексикою та США лише 5 % товарів можуть контролюватися. Наркокартелі й уся сукупність злочинної діяльності: торгівля людьми, крадіжки, рекет і інше - досягають торгового обігу в США приблизно у 25 мільярдів доларів, з яких значна частина повертається в Мексику.

Країни Центральної Америки затиснуті між колумбійськими та мексиканськими наркокартелями, з одного боку, та *maras*, вуличними бандами, з іншого. Також ресурси цих країн значно слабкіше ресурсів злочинних організацій. Ж.-Ф. Гейро: “*Maras*, дійсно, представляє безпощадну та дестабілізуючу кримінальну реальність для країн Центральної Америки. У Сальвадорі, країні з населенням у 6 мільйонів, ці вуличні банди, особливо Мара Сальватруча або MS та банда 18-ї вулиці нараховують 25000 представників на волі та 9000 у в’язниці. *Maras* буквально встановила терор у тих кварталах, які вони контролюють. Їх жорстокість надмірна. Доказом цього є кількість убивств у цій країні - 65 на 100000 жителів, що втричі вище, ніж у Мексиці (с. 154).

Професійна злочинність умотивована грошима. Тому злочинець - це, насамперед, людина економічна (*homo economicus*). Обіг і прибутки злочинності є сьогодні настільки значними, що їх більше не можна ігнорувати. Гейро наводить цифри незаконної діяльності: відмивання брудних грошей складає 2,7 % світового ВВП (1,6 млрд дол.); корупція серед держслужбовців, чиновників та політиків - 1 трлн дол.; торгівля героїном і кокаїном - 150 млрд дол. на рік; морське піратство приносить від 7 до 12 млрд дол. на рік; торгівля так званою “легкою зброєю” вбиває щорічно 30000000000 чоловік; контрафактні товари складають 10 % світової торгівлі; 2,5 млн людей експлуатуються щорічно у вигляді торгівлі людьми, дві третини з яких жінки і 80 % жертви сексуальної експлуатації (с. 171-172).

Дослідники наводять конкретні приклади відмивання брудних грошей у США, Італії, розмірковують про привабливість окремих територій для злочинних грошей, так званих “податкових та банківських гаваней”.

Відповідно до даних МВФ 50 % міжнародних транзакцій проходять через ці гавані, тут зосереджено 4000 банків, дві третини інвестиційних доходів і 2 мільйони підставних фірм, тут сконцентровано 7 млрд активів. Економіст Габріель Цукман оцінив об’єми активів у “райських місцях” у 8 % від міжнародних фінансових ресурсів (6 млрд дол.). Більшість вкладників - європейці, а у Швейцарії зосереджена третина офшорних заощаджень (с. 181-183).

Один зі шляхів боротьби з брудними грошима - це політика їх вилучення та конфіскації, яка використовується все частіше. В Італії за 3 роки влада наклала арешт на майно (425 млн євро), яке належало Коза Нострі, що склало 59 % від загальної суми, у Каморри - 26 %, у Ндрагенти - 12 %, у Сакра Корона Уніта - 1 %. Із цього слідує, що різниця між доходами італійської мафії (130-180 млрд євро) і щорічними арештами-конфіскаціями (729 млн євро) - просто колосальна. І така тенденція спостерігається всюди.

Кримінолог Ксав’є Рауфр наполягає на зростаючій гібридизації між тероризмом і загально-кримінальною

злочинністю, феномені, який виник з появою нового планетарного порядку після холодної війни.

У дослідженні піднімається проблема “кримінальної еліти”, розглядаються шляхи її появи та існування. Наводиться приклад Сільвіо Берлусконі, який з молодого міланського будівельного спеціаліста перетворився на найбагатшого чоловіка Італії. В Італії народилось і поняття “мафіозної буржуазії”. Французькі та італійські кримінологи констатували, що злочинний світ ніколи не існував окремо від еліти, а завжди жив поряд з нею. У найбільш високопоставлених осіб не випадкові, а постійні, систематичні зв'язки зі злочинним середовищем.

Завершуючи дослідження, автори роблять висновок, що при аналізі злочинності важливо не тільки використовувати кримінологію, а й уміти виділяти факти й окремі деталі. Потрібно не тільки вивчати прояви злочинності, але слід не виключати людей, які її

породжують. Злочинність XXI століття характеризується синтезом кримінології, геополітики, геоeкономіки і стратегії.

У своєму дослідженні автори вміло використовують як наукові джерела праці відомих на Заході вчених, так і конкретну слідчу та судову практику, матеріали засобів масової інформації.

Треба висловити велику подяку доктору юридичних наук, професору О.Є. Користіну за доведення цього дослідження до юридичної спільноти України, його вдалий переклад, літературне та юридико-термінологічне редагування.

*Корнієнко М.В.,
доктор юридичних наук, професор,
перший проректор Дніпропетровського
гуманітарного університету*

УДК 343.12:343.985

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ТАРАСЕНКА РУСЛАНА ВЛАДИСЛАВОВИЧА “БЕЗПЕКА УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ОСНОВИ”

Криволапчук В. О.

Монографія Р.В. Тарасенка є глибоким і вельми актуальним науковим дослідженням, яке виділяється новизною, теоретичною та практичною важливістю. Серед основоположних висновків, які визначає в роботі автор, слід погодитись з тим, що існує потреба не тільки в змістовному вдосконаленні правових засад забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, а й у реформуванні практичної діяльності органів внутрішніх справ, зокрема підрозділів судової міліції.

Необхідно зауважити, що Р.В. Тарасенком тема монографічного дослідження розглянута в новому ракурсі. Цілі і завдання проведеного автором дослідження, його зміст полягає в розгляді сутності, процесуальному значенні питання забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

У роботі використано діалектичний метод наукового пізнання для визначення забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства як окремого об'єкту в загальній структурі діяльності судових і правоохоронних органів, в усій його багатогранності та взаємозв'язках із кримінальним процесуальним, оперативно-розшуковим, кримінальним, кримінально-виконавчим та адміністративним правом. Це дало автору рецензованої монографії можливість об'єктивно оцінити сучасний стан кримінальної процесуальної та оперативно-розшукової діяльності із забезпечення безпеки. Також під час дослідження автор використовує концептуально-порівняльний, системно-структурний, аналітико-синтетичний, програмно-цільовий, історико-соціальний, статистичний, соціологічний, евристичний та інші методи дослідження. Усі вони були використані для визначення сутності забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, концептуалізації кримінальної процесуальної регламентації зазначеної діяльності.

Монографія, що рецензується, базується на новітніх

теоретико-методологічних і концептуальних підходах, що стосуються проблем забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в сучасному українському законодавстві.

У роботі вперше на монографічному рівні розроблено концепцію, згідно з якою забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства являє собою окрему підсистему кримінального судочинства та поетапний процес, кожна стадія якого характеризуються наявністю безпосередніх завдань, відповідним колом суб'єктів і процесуальними документами; визначено понятійний апарат, кримінальна процесуальна природа забезпечення безпеки. Автором науково обґрунтована необхідність кримінальної процесуальної регламентації забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства шляхом унесення доповнень до КПК стосовно переліку заходів безпеки, суб'єктів забезпечення безпеки, порядку (процедури) прийняття рішення про застосування й скасування заходів, оскарження таких рішень, прав і обов'язків учасників кримінального провадження та інших суміжних питань.

Безсумнівною перевагою роботи є класифікація заходів безпеки залежно від характеру загрози безпеці учасникам кримінального процесу, ступеня доступності інформації про учасника для обвинувачених (сторони захисту) та громадськості, строків проведення заходів і характеру змін у житті учасника. Р.В. Тарасенком викладено кримінальні процесуальні та організаційно-тактичні основи застосування заходів, спрямованих на забезпечення конфіденційності відомостей про учасників процесу, охорону їхнього життя, здоров'я, житла та майна, переселення в інше місце проживання.

Уперше в теорії розкрито організаційні засади використання можливостей ОРД як найбільш дієвого засобу забезпечення безпеки учасників кримінального

© В.О. Криволапчук, 2015